

THE DIARY OF A JOURNALIST WITHOUT DIARY (I.D. SARBU) AND THE DIARY OF HAPPINESS (N. STEINHARDT)

Lucia Șoptorean (Strete), PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: By making a comparison between the diary of Ion D. Sârbu and that of Nicolae Steinhardt we can establish a striking similarity, both by the experience in prison of the two authors and by their faith in God. Because Ion D. Sârbu is a writer with an undeniable religious vocation (an example can be his writings Letters to the Good Lord) a comparative perspective between the autobiographical texts of Ion D. Sârbu and Nicolae Steinhardt, more precisely between the Diary of a Journalist without Diary, and the Diary of Happiness, which are similar both through the theological themes and the information provided, through the evidence and the testimony about the communist period is extremely interesting.

Keywords: *diary, prison, religious vocation, testimony, communism.*

Într-o epoca a confesiunilor, în care jurnalele și memoriile invadează piața cărții, nota de autenticitate adusă de aceste documente alimentează curiozitatea lectorilor ajungând până la explorarea intimității celui care se confesează. Discursul autobiografic face parte, cum se știe, dintre genurile literare marginale, prin disponibilitățile sale expresive ce se plasează la limita dintre ficțional și nonficțional, dar și prin libertatea relativă pe care o posedă, față de celelalte tipuri și genuri ale literaturii. Mizând, în mod cu totul firesc, pe resursele autospecularității, memorialistica are, cum observă criticul Iulian Boldea, “o tectonică bipolară: pe de o parte, ea își asumă riscul de a înregistra mișcările, mai mult sau mai puțin aparente ale eului creator în regimul unei sincerități, fie spontane, fie trucate, iar pe de alta, își arogă și privilegiul de a consemna datele realității exterioare, de a surprinde siluetele contemporanilor, de a reda gesturi, întâmplări, scene la care autorul a fost martor și participant. Din acest registru bipolar al mecanismelor ce dau viață discursului autobiografic reiese, fără îndoială, și polimorfismul genului, greu încadrabil într-o anumită categorie stilistico-discursivă, cu imixțiuni ale celorlalte genuri literare, cu limite conceptuale fluctuante și cu repere ale cunoașterii extrem de mobile. Discursul autobiografic absoarbe, în textura sa, atât efluvii subiectivității eului ce se rostește aici, cât și imperativele referențialității care încadrează, opresiv sau cu o legitimă relativitate, persoana autorului; din dinamica acestei dialectici a văzutului și a nevăzutului, a textului și a subtextului, a realului imediat și a afectivității repliate în interioritate rezultă, în fond, dinamica de excepție a acestui tip de discurs. În același timp, identitatea dintre eul auctorial și eul-narator este absolută, fără fisură, indiscutabilă. Discurs cu margini fragile și cu repere inconstante, legitimându-se mai degrabă printr-o poetică a fragmentarului și a aleatorului, a relativității metodice, decât printr-un imperialism al referențialului, discursul autobiografic își asumă propria condiție tocmai prin recursul la o sumă de limitări și de nuanțări ce-i redau fizionomia și relieful în toată bogăția lor semantic”¹.

¹ Iulian Boldea, *Teme și variațiuni*, Editura Europress, București, 2008, p.11

E. Lovinescu, promotorul cel mai important al modernismului în literatura și în cultura română, s-a oprit, în reflecțiile sale critice, și asupra genului memorialistic. Într-un paragraf, intitulat semnificativ *Primejdiile și limitările memorialistice contemporane*, Lovinescu reliefează specificul literaturii memorialistice prin creionarea limitelor și a limitărilor pe care genul le presupune: „Scop ultim al oricărei literaturi memorialistice, interesul documentar își găsește o limitare în însăși limitarea personalității sociale a scriitorului; scoasă dintr-o experiență strictă, ea nu poate acoperi decât o arie restrânsă de cunoaștere și de raporturi, fără posibilitățile de transcendere ale literaturii de creațiune în care, când nu-l născocesc pe de-a-ntregul, scriitorul își intensifică în voie elementul prim al experienței sale; suprapusă strict pe realitate, memorialistica se configurează, așadar, pe fapte și experiențe fatal reduse și ca număr și ca importanță, întrucât, cu lipsa ei de acțiune socială, viața scriitorilor evoluează într-un cerc de abstracții ideologice, de preocupări profesionale și de mărunțișuri cotidiene destul de neînsemnate pentru a nu solicita unda curiozității publice”². Alături de aceste limite inevitabile, care țin de condiția însăși a textului memorialistic, discursul de acest tip este pândit, recunoaște Lovinescu, și de alte primejdii, între care cea mai consistentă o reprezintă susceptibilitățile contemporanilor ce se vor recunoaște în paginile memorialistice, nu întotdeauna în culorile și atitudinile cele mai favorabile. Remediul unui astfel de pericol este imparțialitatea viziunii, impersonalitatea percepției și echidistanța registrului stilistic valorificat: „Față de astfel de limitări și de primejdii izvorâte din însuși genul memorialistic, ca și din insuficiența materialului, nu există decât o singură atitudine posibilă: purificarea prin despersonalizare și prin acordarea unei demnități literare ce-i lipsește, altfel, din proveniență. Orice operă de artă pornește de la un material amorf și cenușiu, valabil numai prin prelucrarea lui în substanță estetică; viața literară a unei țări nu e atât de lipsită de elemente prime pentru a nu putea fi elaborată în artă; puțin interesantă în sine și nu departe de a părea abuzivă chiar, anecdota mărunță poate fi ridicată la o semnificație apreciabilă prin valoarea sa psihologică; și, purificată de toate reziduurile prin impersonalizare, poate fi înălțată la demnitatea faptelor zămislite sub semnul neclintit al esteticului”³.

Cercetătorii fenomenului diaristic au remarcat existența mai multor tipuri de jurnal: jurnale ale unor conștiințe preocupate aproape exclusiv de eul propriu (Kafka, Cesare Pavese), jurnale moralist-spirituale (Jules Renard), altele care sunt reduse la descrierea cu minuție a cotidianului (Titu Maiorescu) și, nu în ultimul rând, jurnale în care explorarea propriului sine se îmbină cu descrierea cotidianului, notațiile fiind transcrise în grilă ironică și parodică (Ion D. Sîrbu și N. Steinhardt).

Între jurnalul lui Ion D. Sîrbu și cel al lui Nicolae Steinhardt se poate stabili o similitudine frapantă, atât prin prisma experienței carcerale a celor doi autori, cât și a credinței în Dumnezeu. Datorită faptului că Ion D. Sîrbu este un scriitor cu o incontestabilă vocație religioasă (elocvente sunt, în acest sens *Scrisori către bunul Dumnezeu*) *considerăm că nu este deloc inutilă o perspectivă comparativă între textele autobiografice ale lui Ion D. Sîrbu și Nicolae Steinhardt, respectiv Jurnalul unui jurnalist fără jurnal și Jurnalul fericirii, care sunt apropiate atât prin tematica teologică, cât și prin expunerea unor date, mărturii, depoziții despre perioada comunistă. Ironia este prezentă la ambii scriitori: „Scriitura eseistului nu e*

² E. Lovinescu, „Sburătorul”. *Agende literare*, ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, note de Alexandru George, Margareta Feraru și Gabriela Omăt, vol. I–VI, Editura Academiei, București, 1993-2002, p. 413

³ Ibidem, p. 413-414

deloc ocolită de morbul ironiei, o ironie ceremonioasă și delicată, întoarsă uneori asupra-și, sau, alteori, mordantă, casantă, putându-se bănuși, sub masca cerebralității reticente, incisivitatea («Să fie bucuroși cei în cauză de binele pe care-l fac, din minunatele cunoștințe pe care le-au deprins, de talanții lor puși la dispoziție și nerămași strănși în ștergere, dar să nu le fie străină nici smerenia și nici compasiunea (o cât mai largă, binevoitoare, mărinimoasă compasiune) pentru mai puțin dăruirii decât ei, pentru acei care-și petrec găunoaselor existență întru superficialitate, eseistică, literatură și alte diverse forme de amăgire»)."4

În ceea ce privește textele cu caracter teologic ale lui N. Steinhardt, acestea „se impun printr-o anume austeritate a frazării, prin recursul – cu măsură și echilibru – la alegorie, simbol și metaforă în desemnarea unor figuri biblice sau a unor trepte ritualice în devenirea spiritual-religioasă a ființei umane. Problematika teologică este pentru eseistul N. Steinhardt una fundamentală. Cu precizarea că ea este percepută dintr-o perspectivă cu totul atipică, operele sale cu caracter religios fiind confesiuni de un autentic patos al apropierei de sacralitate. Pentru N. Steinhardt centralitatea este reprezentată de Divin, de transcendent, de spațiul sacru la care ființa umană aderă prin cuminecare. În concepția lui N. Steinhardt între etic și estetic relația este de consubstanțialitate. În acest fel, denunțarea „pactului cu diavolul” la care s-au dat unii scriitori ce au slujit regimul comunist are, pentru eseist, calitatea unei detente morale purificatoare, capabilă să ofere un remediu eficient amneziei vinovate de care mai suferă mulți scriitori de ieri și de azi.”5

Prin structura sa, lipsit de fir cronologic, dar cu o dezordine doar aparentă, *Jurnalul fericirii* valorifică panorama unor evenimente ce depășesc perioada detenției, „coborând uneori chiar până la primele amintiri ale vieții conștiente. (...) Chiar așa răzlețe, crâmpiele de viață se aseamănă unor cioburi sparte dintr-o hologramă pentru că fiecare dintre acestea poartă pecetea uneia și aceleiași personalități. (...) *Jurnalul* nu e ca să spunem așa, jurnaler. El reprezintă rodul unui efort de aducere aminte cu valoare destinală. (...) Lumea *Jurnalului fericirii* se vedește a fi aceea a unei fericite întâlniri cu Hristos. A ține mine înseamnă a nu te înstrăina. A nu te înstrăina înseamnă pentru autor a-l avea mereu în minte pe Hristos.”6

Cele două jurnale au foarte multe puncte comune, ele referindu-se, în primul rând, la categoria din care fac parte, prin titlu și, nu în ultimul rând, prin conținutul lor. Ion D. Sîrbu și-a completat universul narativ cu unul de factură autobiografică din dorința de a explica meandrele propriului destin artistic și ale propriei biografii.

Atât Ion D. Sîrbu cât și N. Steinhardt se identifică, în jurnalele lor, cu naratorul și devin, astfel, ei înșiși personajele centrale, care se adresează unui lector, relatează întâmplările ținând cont de prezența acestuia și i se și adresează din când în când: „*Jurnalul* poate fi astfel identificat în principal prin ceea ce în *Teoria literaturii* Wellek și Warren numeau «persoana întâi lirică», cea care este identică cu persoana întâi a autorului, opusă celei «eseistice»”.7

Există două categorii de jurnal literar în literatura română, clasificate clasificate în funcție de modul în care se structurează confesiunea autorului: jurnalul narativ și jurnalul dialogat. Jurnalul lui Ion D. Sîrbu se încadrează în ce-a de-a doua categorie. Nevoia de a scrie

4 Iulian Boldea, *Critici români contemporani*, Colecția Studii, Editura Universității “Petru Maior”, Târgu Mureș, 2011, pp. 9-10

5 Ibidem, p.10

6 Virgil Ciomoș, *Postfață sau Despre curajul de a crede*, în *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991, pp. 408-409

7 http://www.respiro.org/Issue9/eseu_albu.htm

un jurnal în care să se confeseze a venit ca o completare la genuri literare abordate până atunci (romanul, teatrul, povestirea și schița). Spre deosebire de Nicolae Steinhardt „la Ion D. Sîrbu biografia autorului – ca ființă reală – este estompată de biografia sa ca ființă spirituală. Pentru omul Steinhardt (alt exemplu) în *Jurnalul fericii* (Editura Dacia, 1991) toate amănuntele biografice sunt trecute în plan secund și nu au valoare decât în măsura în care pot revela trăirea spirituală de excepție pe care i-a putut-o conferi suferința.”⁸

„Colportor intelectual de elită” (I. Negoitescu), N. Steinhardt reprezintă, în literatură română contemporană, cazul unui eseist ce a abordat o tematică eterogenă, de la artă, la literatură, religie sau morală. Inteligența și erudiția par să fie atuurile esențiale ale lui N. Steinhardt, dublate însă de o generozitate care îl împiedica să dea judecăți critice ferme sau prea severe. *Incertitudini literare* (1980), eseul monografic *Geo Bogza* (1982), *Critica la persoana întâi* (1983), *Escale în timp și spațiu* (1987), *Prin alții spre sine* (1988), *Monologul polifonic* (1991), *Dăruind vei dobîndi. Cuvinte de credință* (1992), *Primejdia mărturisirii* (1993) sunt cărți care l-au impus pe N. Steinhardt ca pe unul dintre cei mai înzestrați esești ai literaturii române postbelice. Reputația lui N. Steinhardt după 1990 se datorează mai ales *Jurnalului fericii*, scriere memorialistică și eseistică derivată din experiența carcerală a autorului.

Iulian Boldea observă că „amplitudinea tematică a spiritului critic îl încadrează pe N. Steinhardt în categoria eseștilor, cu o capacitate sporită de a asimila în pagina proprie idei, teorii, principii și metode de o mare diversitate, cărora le conferă, însă, acuitatea propriei sale sensibilități atente la nou, la inedit”⁹. Eseistul apreciază valoarea culturii, în mod paradoxal oarecum, din perspectiva energiilor vitaliste pe care le adăpostește: „Cultura, când este adevărată și lipsită de farafastăcuri solemne, este un imn de laudă adus vieții. Nu este mai puțin caldă, vivace, puternică, decât viața însăși”. De altfel, chiar conceptul de „trăirism” este, pentru N. Steinhardt deposedat de orice aură negativă, considerând că „prin trăirism nu s-a înțeles și nu trebuie să se înțeleagă decât afirmarea indisolubilității cuplului viață-cultură”. Încercând să identifice și să explice „misterul” operei lui N. Steinhardt, Valeriu Cristea observă că N. Steinhardt „e un anti-purist prin excelență. N. Steinhardt practică o critică adevărată fără a se gândi să se oprească, să se limiteze la ea, fără a se lăsa îngrădit, ca un rob, în domeniul strict al acesteia. E un extraordinar critic care refuză (mai exact spus: nu poate) să fie numai critic. El este și un extraordinar moralist, dar și filosof, jurist, istoric, sfătuitor, îndrumător, aproape predicator, om care vrea să edifice”. Spiritualizate, eseurile lui N. Steinhardt se impun mereu prin nevoia de a dimensiona exact o calitate, o însușire umană, un țel, dar și prin recursul la spiritul metodic, capabil să disocieze, să impună limite, să sugereze diferențe („Simpla claritate sprintară și trufașă, îndărătnică, acaparatoare e o utopie, iar întunericul de care pomenește Thomas More se poate să fie un țel științific, adică o strădanie omenească dură și modestă în drumul spre adevăr, drum în cursul căruia ușor te poți rătăci prin desigurii și te pierde ori de câte ori nu iei aminte la înșelătoarele aparențe, la curse și momeli”).

Scriitura eseistului nu e deloc ocolită de morbul ironiei, o ironie ceremonioasă și delicată, întoarsă uneori asupra-și, sau, alteori, mordantă, casantă, putându-se bănuși, sub

⁸ Ibidem

⁹ Iulian Boldea, *Critici români contemporani*, Editura Universității „Petru Maior”, Tîrgu-Mureș, 2011, p.8

masca cerebralității reticente, incisivitatea („Să fie bucuroși cei în cauză de binele pe care-l fac, din minunatele cunoștințe pe care le-au deprins, de talanții lor puși la dispoziție și nerămași strânși în ștergere, dar să nu le fie străină nici smerenia și nici compasiunea (o cât mai largă, binevoitoare, mărinimoasă compasiune) pentru mai puțin dăruirii decât ei, pentru acei care-și petrec găunoasa lor existență întru superficialitate, eseistică, literatură și alte diverse forme de amăgire”). Textele cu caracter teologic ale lui N. Steinhardt (*Dăruind vei dobândi, Cartea împărtășirii* etc.) se impun, cum remarcă Iulian Boldea, „printr-o anume austeritate a frazării, prin recursul – cu măsură și echilibru - la alegorie, simbol și metaforă în desemnarea unor figuri biblice sau a unor trepte ritualice în devenirea spiritual-religioasă a ființei umane”¹⁰. Raportarea la Iisus Hristos e transcrisă în registrul gravității și al solemnului: „Hristos este întotdeauna paradoxal și acționează fără greș în mod neașteptat. Pascal spune că dacă Dumnezeu există, El nu poate fi decât *straniu*. Fapt este că Hristos în viața pământească a acționat întotdeauna altfel decât ne-am fi așteptat. Unde noi credeam că nu are ce căuta, acolo se află. Cu cine credeam că n-are să stea de vorbă, cu acela stă. Parcă dinadins, spre a ne scandaliza, a ne trezi din orbire, din obișnuință, din tabieturi spirituale, pentru a ne șoca (așa cum și *zenul* concepe procedeul *satori* spre trezirea insului din somnolență la cunoașterea adevărului)”. Problematika teologică este pentru eseistul N. Steinhardt una fundamentală. Cu precizarea că ea este percepută dintr-o perspectivă cu totul atipică, operele sale cu caracter religios fiind confesiuni de un autentic patos al apropierii de sacralitate. Pentru N. Steinhardt centralitatea este reprezentată de Divin, de transcendent, de spațiul sacru la care ființa umană aderă prin cuminecare. În concepția lui N. Steinhardt între etic și estetic relația este de consubstanțialitate.

Jurnalul lui Steinhardt nu e un jurnal cronologic, cu însemnări zilnice: „Creion și hârtie nici gând să fi avut la închisoare. Ar fi așadar nesincer să încerc a susține că „jurnalul” acesta a fost ținut cronologic; e scris *après coup*; în temeiul unor amintiri proaspete și vii. De vreme ce nu l-am putut insera în durată, cred că-mi este permis a-l prezenta pe sărite, așa cum, de data aceasta în mod real, mi s-au perindat imaginile, aducerile aminte, cugetele în acel puhoi de impresii căruia ne place a-i da numele de conștiință”¹¹. Ca și în jurnalul lui Ion D. Sîrbu, relația dintre textul propriu-zis și titlu este oarecum paradoxală, derutând lectorul: „Nu este vorba, cum am mai arătat, de un jurnal propriu-zis, cu respectarea unei cronologii, cu consemnarea «la cald» a momentelor în desfășurare, ci o reconstituire a unui timp ce a marcat nu numai o existență particulară, ci și pe aceea a unui popor. Tragismul acelor vremuri este marcat oximoronic prin starea de «fericire» pe care o poate simți o personalitate puternică ce, confruntată cu pericolul absolut, are revelația descoperirii lui Hristos.”¹²

Există numeroase analogii, corespondențe și filiații între jurnal și roman. Astfel, cel dintâi începe cu o formulă specifică romanului, prezintă evenimente, fapte la care participă personaje reale care se aut prezintă, monologul interior intersectându-se frecvent cu dialogul. Este vorba aici de o tehnică narativă care are capacitatea de a declanșa interesul cititorului cu privire la experiențele spirituale ale scriitorului. Naratorul povestește: „În locul acela aproape ireal de *sinistru* aveam să cunosc *cele mai fericite zile* din toată viața mea”¹³. Acest tip de

¹⁰ Ibidem, p. 9

¹¹ Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991, p.10

¹² http://www.respiro.org/Issue9/eseu_albu.htm

¹³ Nicolae Steinhardt, *op. cit.*, p.30

fericire traduce, în fond, titlul cărții, în măsura în care doar în situații extreme „guști din plin bucuria rezistenței, a împotrivirii și simți o senzație de năvalnică, dementă voieșie”¹⁴

Deși pare să fie un jurnal marcat de momente și accente tragice, însemnările autobiografice se transformă într-un jurnal al fericirii, deoarece prin suferință și grele încercări autorul reușește să-și afle limanul oferit de credință, regăsindu-se propriul sine, acela adânc, autentic, legitim. Dintr-un intelectual preocupat de problematica literaturii sau a culturii laice, Steinhardt devine un *homo religiosus* preocupat până la obsesie de spiritualitatea creștină: „Creștinismul mă păstrează cu ceva tineresc în mine și neplictisit, nedezamăgit, nescârbit, nesupărat. Prezenței veșnic proaspete a lui Hristos îi datorez să nu dospesc și fermentez în supărarea pe alții și pe mine. Acesta-i norocul meu, nefiresc, negândit: să-mi fie dat să cred în Dumnezeu și în Hristos, cunoscând de altfel ce a spus Unamuno: să crezi în Dumnezeu înseamnă să dorești ca El să existe și în plus să te porți ca și cum ar exista”¹⁵ Mihaela Albu observă, într-un articol din revista *Respiro*: „*Jurnalul fericirii* are funcția unui model etic, de emblemă a unei ființe superioare ce a cunoscut (în cumplite momente de nefericire în plan particular și general) suprema fericire - aceea de a-l întâlni pe Dumnezeu.”¹⁶ Pentru N. Steinhardt închisoarea a reprezentat, în egală măsură, academie și altar, deoarece, așa cum arată Virgil Ierunca, închisoarea l-a transformat fundamental pe autor într-un *homo religiosus* ce a descoperit constantele spiritualității.

La fel ca și Ion D. Sîrbu, Steinhardt trece prin interogatoriu Securității, e sabotat cu privire la cei dragi lui, îi este promisă o viață mai bună în schimbul unor denunțuri. Partea a doua este, de fapt, o amintire a scriitorului legată de copilăria sa, de cartierul Pantelimon. În acest cartier o dată cu lăsarea seriei oamenilor nu prea circulau din cauza numelui său rău famat. Dar acest cartier era dominat de o pace patriarhală, dată de clopotele bisericii Capra, ce se auzeau în tot cartierul, chiar și la fabrică. Copil fiind, N. Steinhardt compara sunetele clopotelor de Crăciun pline de duioșie și sunetele ce te răscoleau de Paști, cu aroma intensă a lemnului de la fabrica de cherestea.

Autorul prezintă acest fragment pentru sugera cititorului misterul și fascinația sacralității în opoziție cu bestialitatea securității, cu chinurile închisorii cu ceea ce constituie *mysterium tremendum*. Stările sufletești pe care le trăiește la securitate sunt cu totul opuse față de cele ale copilăriei. Dacă în copilărie ele sunt date de locurile unde a trăit, *myterium tremendum* care va conduce la orizontul sacrului este dat de teroarea securității, de mizeria închisorilor. Suferința lui Nicolae Steinhardt este dezvăluită în pagini dramatice care alcătuiesc un document al timpului și care formează așa numita literatură a descrierii și a mărturisirii.

Spre deosebire de jurnalele clasice, care au ca unitate de măsură ziua, luna, anul și ocupă perioade mari de timp, însemnările lui Ion D. Sîrbu au aparența unui *jurnal de noapte*, scris în ultima parte a vieții sale și pus sub semnul iernii, căci primele trei părți ale celui dintâi volum se intitulează, pe rând: *Iarna unu*: 1983-1984, *Iarna doi*: 1984-1985, *Iarna trei*: 1985-1986, iar cel de-al doilea volum cuprinde *A patra iarna* (1986-1987) și *Ultima iarna* (1986-1987) și *Iarna* (1988-1989). La sfârșitul celui de-al doilea volum, scriitorul notează nostalgic: „Pun punct și termin. Termin acest roman de aventuri periculoase și de fantastice călătorii (...)

¹⁴ Ibidem, p. 8

¹⁵ Ibidem, p. 394

¹⁶ http://www.respiro.org/Issue9/eseu_albu.htm

Aș fi vrut să termin acest roman politic, ca roman periculos (...) cu un psalm de seară sau măcar cu o rugăciune a inimii. Nu pot. În tot timpul acestor grele călătorii și periculoase aventuri m-am tot rugat chemând ajutorul Celui de Sus. De acum nu eu, ci aceste manuscrise au nevoie de ajutor. Să se roage ele, poate ca au mai multă trecere decât am eu aici. Personal, obosit și fericit, mă mulțumesc să cred în minuni. Refuz să explic de ce acest al doilea volum din *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, îl intitulez <roman politic> tocmai datorită faptului că, fiind prin structură un prozator realist, am o sentimentală slăbiciune pentru misterul și simbolicul lumii în care trăiesc și scriu. „¹⁷

Ion D. Sîrbu și-a intitulat jurnalul oximoronic, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, aceste microeseuri confesive au avut diferite titluri de-a lungul anilor: *Caietele robului Dezideriu*, *Firimituri de la masa săracului*, *Adagii și solilocvii*, *Exerciții de luciditate* și în final *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*.

Așa cum se detașează din paginile epistolarului său, Ion D. Sîrbu este un scriitor aflat în opoziție flagrantă cu timpul său, cu Istoria declinantă, cu majoritatea semenilor săi, îndobitociți de mizeria social și morală a epocii socialismului. De aici dramatismul unor pagini, de aici ironia și sarcasmul ce se degajă din scrisori, ca și din *Jurnal*, caracteristici definitorii ale firii sale morale și artistice.

Cele mai interesante pagini „memorialistice” din jurnal, cele la care revine mereu, sunt legate de vârsta copilăriei, perioada studenției, prietenia cu Blaga și Liviu Rusu, experiența războiului și anii de închisoare, care contribuie la acutizarea liniilor portretului scriitorului. Ion D. Sîrbu face parte dintr-o generație needucată după cum spunea el: „Am avut însă noroc: fiind prima generație, primul cărturar dintr-o familie nesfârșită de sclavi și iobagi analfabeți, după ce am reușit să «parvin», mușcând din mărul ce se cheamă *cultură și conștiință* mi-a fost imposibil să mă las castrat de esență și ființă¹⁸”.

Jurnalul unui jurnalist fără jurnal se construiește oarecum în răspărul definiției clasice a speciei, în măsura în care nu se respectă strict cronologia, are categorii paratextuale derutante, încalcă frecvent pactul autobiografic și autoreferențial, operează cu categorii împrumutate din ficțiune, fiind o oglindă a „epocii de aur” care ridicase atâtea semne de întrebare. Încă din titlu e prezent negativismul, negația face ca cititorul să prevadă dorința autorului de a sparge limitele și obiceiurile genului diaristic și de a-și încadra scrierea în genul narațiunii. Prin titlu se stabilește astfel un pact la nivelul lecturii, se desenează un orizont de așteptare între autor și lector, deoarece e vorba de un jurnal care de fapt este al unui narator *fără jurnal*: „Privind din perspectivă inversă - ce poate fi acest jurnalist care este lipsit de singurul element determinativ și care să-i confirme statutul? El se autodefineste ca «jurnalist fără jurnal», ceea ce sugerează un alt tip de scriitor. Avem în față și un fals jurnal de vreme ce nu avem un *autor* de jurnal. Căci ce poate fi «jurnalul» celui care este «fără jurnal»? De bună seamă o altă formulă literară¹⁹. În acest jurnal, scriitorul-narator primește un nume, diferit de cel de pe copertă, devenind el însuși propriul său personaj. Pentru Ion D. Sîrbu, acest alter-ego este *Candid*, un nume cu reflexe simbolice, care sugerează chiar caracterul celui care ni se confesează: „Acesta devine un personaj, (un bun prieten), dar se poate identifica în același timp cu naratorul însuși, de vreme ce singur și-l prezintă ca pe o dublură.

¹⁷ Ion D. Sîrbu, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, vol. II, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2009, p. 237

¹⁸ Ibidem, p. 13

¹⁹ Ibidem, p. 13

Imixtiunea dialogului în confesiune înseamnă, de fapt, alternanța monologului personajului narator cu dialogul la care participă cei mai diverși interlocutori. candid este un personaj atâta timp cât este un interlocutor , un co-participant la dialog («Cu el *mă întrețin* deseori» sau «îi *povestesc* lui Candid despre mutația semantică a cuvântului *tărâm*»), dar, cum se poate identifica și cu naratorul , dialogul devine în acest caz o formă mascată de monolog («fiind cel mai reușit alter-ego al meu»)²⁰. În acest fel, naratorul și Candid sunt cele două fețe ale aceleiași personaj și anume scriitorul. În paginile jurnalului Gary, măgarul, este un personaj cu care poartă scriitorul un dialog: „Discut cu măgarul Gary despre progres. Zice: «Nu orice schimbare e și transformare; nu orice transformare e și dezvoltare; nu orice dezvoltare înseamnă și progres; nu orice progres este și civilizație; nu orice civilizație este umană; nu tot ce e uman este și umanist: nu tot ce e umanist este și drept; nu orice dreptate e universală și veșnică (nimic din ce e universal azi nu va fi deloc veșnic mâine); nu tot ce e veșnic este și valoare; nu tot ce e valoare e absolut; nu tot ce e absolut e și substanță (sau esență); nimic ce-i omenesc nu e divin, numai divinul din noi poate fi numit progres”.

În jurnalul său, Ion D. Sîrbu ne prezintă o lume cu coduri diferite, cu non-valori, lipsită de tradiții, atât de incisivă și cu o moralitate precară, încât a atentat și la puritatea limbii vorbite. Chiar dacă apelează la umor, ironie și luciditate, opera sa literară și în special jurnalul său radiografiază incompatibilitatea flagrantă care se stabilește între om și sistemul totalitar comunist, cu care nu se pot stabili relații de comunicare, același fenomen al incompatibilității dintre ființa individuală și sistemul social fiind întâlnit și în teatrul lui Eugen Ionescu.

În concluzie, putem afirma ca jurnalul este, fără îndoială, un document, o scriitură în care lumea, cu reliefurile săi polimorf, întâlnește subiectivitatea celui care scrie. De asemenea, se poate afirma că acest gen literar a avut în epoca despre care discutăm forța de a pune în evidență un timp iremediabil trecut, o agonie a istoriei, oferind în acest fel o imagine a lumii și a eului de o clară autenticitate. Trebuie să observăm că interesul pentru opera literară dotată cu valențe autobiografice a fost considerabil după anul 1989. Aceasta datorită curiozității cititorilor, datorită tentației de a privi în culisele vieții scriitorilor sau, poate, din cauza unei irepresibile nevoi de demitizare a figurii spiritului creator, a cărui statură, desemnată de scriitura autobiografică pare mai acceptabilă și mai umană, după cum reiese din *textele autobiografice ale lui Ion D. Sîrbu și Nicolae Steinhardt, respectiv Jurnalul unui jurnalist fără jurnal și Jurnalul fericirii*.

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.

Bibliografie

- I.D. Sarbu, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal, vol. I, vol. II*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1991
 N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Bucuresti, Editura Polirom, 2008

²⁰ Ibidem, p. 13

- Manolescu, Ion, *Literatura memorialistică*, Editura Humanitas, București, 1996
- Pandrea, Petre, *Pomul vieții. Jurnal intim*, Editura Minerva, București, 1971
- Pandrea, Petre, *Garda de Fier, Jurnal de filosofie politica memorii penitenciare*, Editura Vreamea, București, 2001
- Rosetti, C. A., *Jurnalul meu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974
- Rousseau, Jean – Jacques, *Confesiuni*, Editura pentru Literatură, București, 1969
- Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001
- Simion, Eugen, *Întoarcerea autorului, Eseuri despre relația creator – operă*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2005
- Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002
- Taylor, Victor E., Winqvist, Charles E. (edited by), *Encyclopedia of Postmodernism*, Routledge, London, 2001
- Vianu, Tudor, *Figuri și forme literare din literatura subiectivă*, Editura Casa Școalelor, București, 1946
- Voinescu, Alice, *Jurnal*, Editura Albatros, București, 1997